

2014.05.06

ГАРЧИГ

Товчилсон үгс Стратегит хэрэглэсэн нэр томъёоны тайлбар Өмнөх үг

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун

1. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ҮНДЭСЛЭЛ БА ХҮРЭЭ

- 1.1. Байгаль орчны салбарын жендэрийн нөхцөл байдал
- 1.2. Жендэрийн стратегийн зорилтот бүлгүүд
- 1.3. Жендэрийн стратегийн хандлага, хамрах хүрээ

2. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ЭРХЭМ ЗОРИЛГО, СТРАТЕГИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

- 2.1. Эрхэм зорилго
- 2.2. Стратегийн зорилгууд
- 2.3. Стратегийн зорилт, үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэлүүд, эрсдэл

3. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

- 3.1 Стратегийг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалт
- 3.2 Стратегийн санхүүжилт
- 3.3 Стратегийн хэрэгжилтийн мониторинг үнэлгээ, тайлагналт
- 3.4. Хамтын ажиллагаа

Хавсралт 1. Стратегийн үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэлүүд, стратегийн хэрэгжилтийн үе шатаар

Хавсралт 2. Стратегийн хэрэгжилтийг хянахад ашиглах үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүд

Товчилсон үгс

БОНХЯ Байгаль орчин, ногоон нөгжлийн яам
ИНБ Иргэний нийгмийн байгууллага
НҮБ Нэгдсэн үндэсний байгууллага
НҮБХХ Нэгдсэн үндэсний байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр
ЖҮХ Жендэрийн үндэсний хороо
ҮСХ Үндэсний статистикийн хороо

Стратегит хэрэглэсэн нэр томъёоны тайлбар

Жендэрийн дүн шинжилгээ гэж бодлого, үйл ажиллагаа нийгмийн янз бүрийн бүлгийн эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн хэрэгцээнд суурилсан, тэдний оролцох, үр ашиг хүртэх тэгш боломжийг хангаж байгаа эсэхийг үнэлэн судалж, анхаарч тооцох үйл явц юм.

Жендэрийн мэдрэмж гэж эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээг, хөгжилд оролцох, түүний үр шимээс хүртэхэд нь хязгаарлалт болж буй хүчин зүйлсийг анхаарч тооцох хүсэл эрмэлзэл, мэдлэг, чадвар юм.

Жендэрийн статистик гэдэг нь хүйсээр ангилсан тоон мэдээлэл, тухайн цаг үеийн нийгмийн хэрэгцээнд тохирсон арга хэрэгслийн тусламжтайгаар жендэрийн хэвшмэл сэтгэлгээ, тэгш шударга бус нөхцөл байдлыг өөрчлөхөд чиглэсэн бодлого боловсруулах үйл явц юм.

Жендэрийн тэгш байдал гэдэг нь эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс нийгэмдээ болон хувийн амьдралын хүрээндээ эн тэгш үнэлэгдэж, тэгш эрх мэдэл, оролцоотой байх, хөгжлийн үйл явцад оролцох болон үр шимийг нь хүртэх тэгш боломжоор хангагдаж байна гэсэн үг юм.

Жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагаанд тусгах (Gender mainstreaming) гэдэг нь бүх хүрээ, бүх түвшний аливаа бодлого, үйл ажиллагааны, түүний дотор хууль тогтоомж, төсөл хөтөлбөрийн эмэгтэй эрэгтэй хүмүүст, нийгмийн бүлгүүдэд ялгаатай нөлөөлөх байдлыг анхааран тооцох, тэдний хэрэгцээ болон мэдлэг туршлагыг эн тэнцүү үнэлж, анхаарах үйл явц, стратеги юм.

Жендэрийн үр нөлөөний үнэлгээ гэж бодлого, үйл ажиллагаа нийгмийн янз бүрийн бүлгийн эрэгтэй эмэгтэй хүмүүст хэрхэн ялгаатай нөлөөлж байгааг судлан шинжилж, сөрөг нөлөөг арилгах арга замыг тодорхойлох арга юм. Жендэрийн дүн шинжилгээнээс ялгаатай нь бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагааны богино болон урт хугацаанд илрэх үр нөлөөг олон талын, түүний дотор уг нөлөөнд өртөж буй хүмүүсийн оролцоотой хийвэл үр дүнтэй.

Жендэрийн хяналтын хуудас гэдэг нь аливаа бодлого хөтөлбөр, үйл ажиллагаа болон түүний үе шатууд нь эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн хэрэгцээнд суурилсан эсэх, тэдний хүссэн үр дүнд хүрч байгаа эсэхийг шалгах асуултын жагсаалт, эсхүл жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагаанд нэгтгэх ажлыг хариуцан хийж байгаа хүмүүсийн тухайн ажлын хүрээнд хүлээсэн үүрэг даалгавраа бүрэн гүйцэтгэж байгаа эсэхээ хянахад ашиглах хийх ажлын жагсаалт юм.

НЭГ. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ҮНДЭСЛЭЛ БА ХҮРЭЭ

Монгол улсын байгаль орчны салбарын жендэрийн стратеги нь үндэсний болон олон улсын түвшинд зөвшөөрөгдөн батлагдсан дараах эрх зүй, бодлогын хүрээ болон баримтын судалгаанд үндэслэсэн болно. Үүнд:

- Рио де Жанейрод хуралдсан дээд хэмжээний уулзалтын (*Rio+20*) “Бидний хүсч буй ирээдүй” баримт бичигт тогтвортой хөгжлийг дэмжих ажилд гүйцэтгэх үүрэг хариуцлагыг шинэчлэн баталж, улмаар жендэрийн тэгш оролцоог урамшуулан дэмжихийг уриалжээ. Байгалийн нөөцийн доройтол, цөлжилттэй тэмцэх, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үйл ажиллагаанд жендэрийн тэгш оролцоог ханган, эмэгтэйчүүдийг [ногоон] эдийн засагт бүрэн оролцуулан, нөөцийг зохистой хуваарилах замаар тогтвортой хөгжлийн үндэсний чадавхийг дээшлүүлэх шаардлагатайг заажээ.

- Биологийн олон янз байдлын тухай конвенци (*CBD*)-д жендэрийн тэгш байдлыг хөхүүлэн дэмжиж, конвенцийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхдээ Айчи-гийн зорилтууд, “Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах хөгжүүлэх стратеги, үйл ажиллагааны хөтөлбөрт (2011-2020) жендэрийн асуудлыг тодорхой тусгах чиглэл өгөгджээ.

- Цөлжилттэй тэмцэх НҮБ-ын конвенци (*UNCCD*)-д хөдөөгийн эмэгтэйчүүдийн үүрэг хариуцлагыг хүлээн зөвшөөрч, тэдний ахуй амьдралыг дээшлүүлэн байгалийн нөөцийн ашиглалт хамгаалалтыг сайжруулан, эко-системийн үйлчилгээг дэмжиж, тэгш оролцоог ханган улмаар технологи дамжуулах үр чадвар, чадавхийг дээшлүүлэх шаардлагатай гэж заажээ.

- Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаарх НҮБ-ын конвенци (*UN FCCC*)-д жендэрийн тэгш байдлын асуудлаар системтэй сургалт зохион байгуулж, түншлэлийг хөхүүлэн дэмжихийг уриалжээ.

- Бээжингийн дэлхийн эмэгтэйчүүдийн IV бага хурлаас дэвшүүлэн баталсан үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр (*Beijing+20*)-т тэргүүлэх 12 асуудлын хүрээг тодорхойлсоны нэг нь “К- Эмэгтэйчүүд ба хүрээлэн буй байгаль орчин”-ы асуудал билээ. Энэхүү баримт бичигт төр засаг, нутгийн захиргаад, төрийн бус байгууллагууд болон хувийн хэвшлийнхэнд зориулсан стратеги, арга хэмжээг санал болгон эко-системийн хамгаалалт болон тогтвортой хөгжлийн стратеги, хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлэхэд эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийг тэгш оролцуулан, мониторингийн зохистой механизмыг бүрдүүлж, байгаль орчны салбарын бодлогын жендэрийн нөлөөллийг үе шаттай үнэлэх тогтолцоог буй болгох шаардлагатай гэж заасан байдаг.

- УИХ-аар батлагдсан “Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-д “... амьтан, ургамлыг хамгаалах, тарималжуулах, нөхөн сэргээх, хяналт-шинжилгээ хийх ажилд иргэний нийгмийн

байгууллага, хувийн хэвшил, нутгийн иргэдийг түлхүү татан оролцуулах зарчим баримтална” гэж заажээ.

Монгол улсын Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль батлагдан, Засгийн газрын Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх дунд хугацааны стратеги (2012-2016) нь дээрх олон улсын болон үндэсний баримт бичгүүдийн заалтыг Монгол улсад хэрэгжүүлэх үндэсний эрх зүйн орчин, бодлогын үндэс болж байна.

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратеги боловсруулах баг нь Германы хамтын ажиллагааны дэмжлэгтэйгээр 2014 оны 3-5 дугаар саруудад Монгол улсын байгаль орчны салбарын жендэрийн нөхцөл байдлыг тодруулах зорилгоор баримтын судалгаа хийж, тодорхой асуудлуудын хүрээнд (уур амьсгалын өөрчлөлт ба цөлжилт, ой, ус) сэдэвчилсэн хэлэлцүүлгүүд зохион байгуулсан билээ. Эдгээр ажил нь жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг салбарын бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагаанд тусгах боломж, саад бэрхшээлийг тодорхойлох, орон нутагт болон салбарын үйл ажиллагааны тодорхой чиглэлүүдэд жендэрийн стратегийг нийцүүлэн хэрэгжүүлэх арга замыг илрүүлэх үндэс болсон.

1.1. Байгаль орчны салбарын жендэрийн нөхцөл байдал

Монгол орны уур амьсгал, байгалийн нөөц баялаг нь эрт үеэс өнөөг хүртэл оршин сууж ирсэн монголчуудын зан заншил, аж амьдралын хэв маяг, аж ахуй эрхлэлт, түүний дотор эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн хөдөлмөрийн хуваарь, гэр бүл, нийгэмдээ гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлж, ингэснээрээ монгол үндэстний жендэрийн харилцааг төлөвшүүлэх суурь нөхцөл болж ирсэн билээ. Уур амьсгал, байгалийн нөөцөд гарч буй аливаа өөрчлөлт хот хөдөөгийн бүх насны эмэгтэй эрэгтэй хүмүүст, нийгмийн бүлгүүдэд харилцан адилгүй нөлөөлдөг бөгөөд өнөөдөр энэхүү нөлөө нь нийгэм дэх тэгш бус байдлыг улам гүнзгийрүүлж улмаар ядуурал, эрүүл мэндийн эрсдэл, шилжих хөдөлгөөн зэрэг нийгмийн олон тулгамдсан асуудлыг хурцатгах хүчин зүйл болж байна. Энэ нь эргээд байгаль орчинд ихээхэн дарамт учруулж, байгаль орчны бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагааны үр дүнг бууруулахад нөлөөлж байна.

Монгол орны экосистем нь байгалийн болон хүний хүчин зүйлд туйлын эмзэг, хэврэг бөгөөд сүүлийн жилүүдэд улам тулгамдаж буй цөлжилт, байгалийн нөөцийн хорогдол, уул уурхайн нөлөө, хот суурин газрын агаарын бохирдол, хатуу болон аюултай хог хаягдал болон бохир усны менежменттэй холбоотой асуудлууд нь байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлөхийн зэрэгцээ хүн амын эрүүл мэнд аюулгүй байдлын эрсдэлийг ихэсгэж, амьдралын чанарыг муутгаж байна.

Мөн сүүлийн жилүүдэд эрчтэй өрнөж буй нийгэм соёлын шилжилт нь монголын хот хөдөөгийн эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүдийн үнэт зүйл, түүний дотор байгаль орчноо хамгаалах уламжлалт соёл, байгалийн нөөц баялагт хандах байдалд сөргөөр нөлөөлж байна. Байгаль орчны болон нийгэм соёлын эдгээр давхардсан өөрчлөлт нь дээрх тулгамдсан асуудлыг **байгаль орчин, жендэр ба тогтвортой хөгжлийн харилцан уялдааны хүрээнд** авч үзэх хэрэгцээг бий болгож байна.

БОНХЯ нь салбарын жендэрийн стратеги боловсруулан хэрэглэх санаачлагыг Засгийн газрын байгууллагуудаас анхлан гаргаж, жендэрийн салбар зөвлөлийг байгуулан, жендэрийн мэргэжилтнийг томилон ажиллуулж байна. Байгаль орчны салбарын үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлж буй эрх зүйн болон бодлогын гол бичиг баримтуудад, тухайлбал ойн тухай хуулинд нөхөрлөл, иргэдийн эрх үүргийг тусгасан, усны тухай хуулинд усны нөөцөд түшиглэсэн менежментийн заалтууд орсон, усны аюулгүй байдал, сав газрын менежмент болон иргэдийн оролцоотой менежментийн чиглэлээр сүүлийн жилүүдэд түлхүү ажиллаж байгаа зэрэг нь жендэрийн стратегийг нэгтгэн хэрэгжүүлэх бодлого, эрх зүйн таатай орчныг бүрдүүлж байна.

Ногоон хөгжлийн бодлого салбарын үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл болсноор байгаль орчны бодлого хөтөлбөр, үйл ажиллагааг нийгэм эдийн засгийн зорилготой уялдуулан цогц байдлаар

хэрэгжүүлэх өргөн боломж нээгдэж байна. Иймээс БОНХЯ нь жендэрийн стратегийг боловсруулан хэрэгжүүлэх, улмаар энэ ажлынхаа туршлагыг салбарын болон бусад яам, байгууллагуудад түгээн дэлгэрүүлэх тохиромжтой цаг ирлээ.

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратеги нь хүн амын бүлгүүдийн хөгжлийн харилцан адилгүй хэрэгцээг бодлого төлөвлөлтөд тусгах замаар байгаль орчны бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөсөн үйл ажиллагаанд тэгш оролцох болон байгалийн нөөц баялгийг ашигласны үр өгөөжийг тэгш шударгаар хүртэх боломжийг нь дэмжихэд зорихдоо дараах зүйлсэд онцлон анхаарна. Үүнд:

- Байгаль орчны өнөөгийн тогтолцооны чадавхийг сайжруулах, хүний нөөцийг хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулан салбарын хууль тогтоомж, бодлого хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг улам үр өгөөжтэй, хүртээмжтэй болгох,
- Байгалийн нөөц баялгийн үр ашгийг тэгш шударга хүртэхийг дэмжихдээ стратегийн зорилт, үйл ажиллагааны чиглэлүүдийг эмэгтэйчүүдэд, эсвэл нийгмийн аль нэг бүлэгт хэт чиглүүлэхгүйгээр, хүн амын бүлгүүдийг бүрэн гүйцэд хамруулах “Жендэр ба Хөгжил” хандлагыг баримтлах,
- Байгаль орчны салбарын ажиллагсад болон нийт хүн амын хөдөлмөр эрхлэлт дэх жендэрийн ялгааг багасгаж, хөдөөгийн болон хотын гэр хорооллын оршин суугчдын эрүүл аюулгүй амьдрах нөхцлийг дээшлүүлэн Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай Монгол улсын хуулийн хэрэгжилтэд хувь нэмэр оруулах,
- Нийгэм эдийн засаг, дэд бүтцийн бусад салбарын жендэрийн стратегид жишиг болж салбар хоорондын үйл ажиллагааны жендэрийн уялдааг сайжруулах.

1.2. Жендэрийн стратегийн зорилтот бүлгүүд

Жендэрийн стратегийн үр шимийг хүртэгчдийг уг стратегийн хэрэгжилттэй холбоотой хүлээх үүрэг хариуцлага, гүйцэтгэх үйл ажиллагааны чиглэлийн хувьд, мөн стратегийн хэрэгжилтэд оролцох цаг хугацааны хувьд ялгаатай дараах 4 бүлэгт хуваан авч үзнэ. Үүнд:

Байгаль орчны салбарын хэмжээнд баримтлах бодлого, хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжилтийг удирдагчид. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад, мөн УИХ-ын байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороо болон үндэсний түвшинд байгаль орчны асуудлаар байгуулагдан ажиллаж буй бусад зөвлөл, хороод, хэрэгжүүлэгч агентлагуудад ажиллагсад энэ бүлэгт орно. Энэ бүлэг нь жендэрийн стратегийг хамтран боловсруулж батлуулах, жендэрийн мэдлэг, жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг бодлого төлөвлөлтөд тусгах арга зүйг эзэмшин стратегийн хэрэгжилтийг удирдан зохицуулах үүрэгтэй.

Байгаль орчны салбарын бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөг гардан хэрэгжүүлэгчид.

Аймаг, сум, дүүрэгт салбарын бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөг гардан хэрэгжүүлж буй мэргэжилтнүүд, хөтөлбөр төслийн ажилтнууд энэ бүлэгт орох бөгөөд жендэрийн стратегийг гардан хэрэгжүүлэх, сайжруулах, түгээн дэлгэрүүлэх үүргийг гүйцэтгэнэ.

Энэ бүлэг нь жендэрийн стратегийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах мэдлэг, арга зүйг эзэмшихээс гадна жендэрийн ялгаатай хэрэгцээг судлаж, салбарын бодлого төлөвлөлтөдөө тусгах үүрэгтэй оролцоно.

1. Байгаль орчны салбарын бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөсөн үйл ажиллагаанд шууд оролцож буй хүн амын хэсэг, бүлгүүд. Үндэсний болон орон нутгийн түвшинд байгаль орчны чиглэлээр ажиллаж буй ТББ-ууд, эвсэл холбоод, сав газрын зөвлөл, ойн нөхөрлөлд ажиллаж буй хүмүүс энэ бүлэгт орно. Энэ бүлэг нь салбарын жендэрийн стратегийг хэрэгжүүлэх гол оролцогчид юм. Эдгээр гол оролцогчид нь салбарын жендэрийн стратегийг орон нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлэхэд, хүн амын бүлгүүдийн хэрэгцээг судлах буюу илэрхийлэх, бодлого төлөвлөлтийг тэдний жендэрийн хэрэгцээнд чиглүүлэхэд ялангуяа орон нутгийн түвшинд гол үүрэгтэй. Гэхдээ тэдний оролцоог хангахын тулд жендэрийн стратегийн хэрэгжилтэд үр бүтээлтэй оролцох боломжийг

нь нээсэн зохицуулалт, мэдлэг мэдээлэл, удирдлага санхүүжилтийн системтэй дэмжлэг шаардлагатай болно.

Байгаль орчны салбарын бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөний үр шимийг хүртэгч нийт хүн ам. Монгол улсад амьдарч буй хот хөдөөгийн нийт хүн ам энэ бүлэгт хамрагдана. Байгаль орчны бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилтийн хүн амд нөлөөлөх байдлыг үе шаттай үнэлж, хэрэгцээг нь салбарын бодлого болон хөгжлийн бусад хөтөлбөрт тусгаж байх нь байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлтөд бүх насны эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн хувь нэмэр оруулах, хэрэгжилтийг хянах бодит боломжийг нээж өгдөг.

1.3. Жендэрийн стратегийн хандлага, хамрах хүрээ

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратеги нь салбарын бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагааг илүү үр өгөөжтэй, оновчтой, нээлттэй болгон ногоон хөгжлийг дэмжихийг зорихдоо дараах хандлагыг баримтална. Үүнд:

- Байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагааны үр нөлөө эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, охид хөвгүүд, нийгмийн бүлгүүдэд харилцан адилгүй тусч байгааг, тэдний ногоон хөгжилд оролцох боломж, чадавхи ялгаатай байгааг анхаарч судлах, бодлого төлөвлөлтөд тусгах жендэрийн мэдрэмжтэй хандлага.
- Байгаль орчны салбарт ажиллаж байгаа болон салбарын бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагааны үр шимийг хүртэж байгаа хот хөдөөгийн эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, охид хөвгүүд, нийгмийн бүлгүүдийг хязгаарлаж буй саад бэрхшээлийг арилгаж чадавхижуулах замаар ногоон хөгжилд илүү өргөн хүрээнд үр өгөөжтэй оролцон үр шимийг нь хүртэх боломжийг нь нэмэгдүүлэх замаар нийгэм дэх жендэрийн тэгш бус байдлыг арилгахад бодитой хувь нэмэр оруулах жендэрийн хувьд өөрчлөн сайжруулагч хандлага.

Жендэрийн стратеги нь байгаль орчны салбарын үйл ажиллагааны бүх чиглэлд орон нутгийн онцлог хэрэгцээ, хүн амын бүлгүүдийн, эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн оролцооны харилцан адилгүй цар хүрээ, түвшинд тохируулан ашиглаж болох удирдамж юм. Тиймээс энэ стратегид төлөвлөсөн үйл ажиллагааны чиглэлүүдийг үндэсний болон орон нутгийн түвшинд ажиллаж буй салбарын байгууллагууд болон түншлэгчдэд өөрсдийн нөхцөл байдал, хэрэгцээнд хамгийн нийцтэй, ашиг тустай байдлаар тохируулан хэрэгжүүлэх, сайжруулан өөрчлөх боломжтой.

Мөн байгаль орчны чиглэлийн үйл ажиллагаа нь үндэсний болон орон нутгийн түвшинд хөдөө аж ахуй, эдийн засаг, уул уурхай, барилга хот байгуулалт, боловсрол, эрүүл мэнд зэрэг нийгэм эдийн засаг, дэд бүтцийн бусад салбаруудын үйл ажиллагаатай ихээхэн уялдаатай учир энэ стратегийн хүрээнд хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх шаардлагатай. Тухайлбал стратегийн хүрээнд төлөвлөсөн жендэрийн тэгш байдлын талаар нэгдсэн ойлголт бүрдүүлэх, жендэрийн дүн шинжилгээний чадавхи бүрдүүлэх үйл ажиллагаанд дээрх салбаруудын түншлэгчдийг хамруулах, жендэрийн судалгаа шинжилгээг хамтран хийх боломж нээлттэй.

ХОЁР. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ЭРХЭМ ЗОРИЛГО, СТРАТЕГИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

2.1. Эрхэм зорилго, стратегийн зорилго, зорилтууд

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийн эрхэм зорилго нь эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн, нийгмийн бүлгүүдийн, орон нутгийн хөгжлийн хэрэгцээнд суурилсан, оролцоог болон үр өгөөжийг тэгш хүртэх боломжийг хангасан ногоон хөгжлийг дэмжихэд оршино.

Энэхүү эрхэм зорилгод хүрэхийн тулд салбарын үйл ажиллагааны бүх хүрээ, түвшинд дараах стратегийн зорилго, зорилтуудыг 2030 он гэхэд бүрэн хэрэгжүүлэхийн төлөө чармайна. Үүнд:

Стратегийн зорилго 1. Байгаль орчны салбарын жендэрийн дүн шинжилгээ, төлөвлөлт хийх чадавхийг бүрдүүлэх.

Зорилт 1.1. Байгаль орчны салбарын бодлогод жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг тусгах талаар нэгдсэн ойлголттой болох

Зорилт 1.2. Байгаль орчны салбарын жендэрийн дүн шинжилгээ, жендэрийн мэдрэмжтэй төлөвлөлтийг хөгжүүлэх

Тайлбар: Аливаа бодлого хөтөлбөр, үйл ажиллагааг эмзэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн, нийгмийн бүлгүүдийн хөгжлийн хэрэгцээг тусгах замаар илүү оновчтой, үр өгөөжтэй болгох, нийгэм дэх тэгш бус байдлыг арилган амьдралын чанарыг дээшлүүлэхийн тулд жендэрийн дүн шинжилгээг тогтмол хийх шаардлагатай. Хүйсээр ангилсан статистик мэдээлэл, хяналтын хуудас, жендэрийн шалгуур үзүүлэлтүүд, жендэрийн мэдрэмжтэй судалгааг хөгжүүлэн бодлого төлөвлөлтөд ашиглаж хэвшихийн тулд үүнд оролцогч бүх талууд нэгдсэн ойлголттой болох, нэгдсэн арга зүй ашиглахыг шаардана. Стратегийн 1-р зорилго нь зорилтуудынхаа хамтаар байгаль орчны салбарын хэмжээнд баримтлах бодлого, хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжилтийг удирдагчид (Бүлэг 1.), бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөг гардан хэрэгжүүлэгчид (Бүлэг 2.) болон шууд оролцож буй хүн амын хэсэг, бүлгүүдэд (Бүлэг 3.) чиглэгдэнэ.

Стратегийн зорилго 2. Байгаль орчны салбарын менежментийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох.

Зорилт 2.1. Байгаль орчны салбарын эрх зүйн орчин, бодлого төлөвлөлтийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох

Зорилт 2.2. Байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлтөд бүх шатны хэрэгжүүлэгчдийн, түүний дотор эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх

Зорилт 2.3. Байгаль орчны бодлого төлөвлөлт болон орон нутгийн хөгжлийн бодлогын жендэрийн уялдааг сайжруулах

Тайлбар: Байгаль орчны салбарын бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөлт, мөн тэдгээрийн хэрэгжилтийн бүх шатанд тухайн салбарт ажиллаж байгаа болон үр шимийг хүртээгч эмзэгтэй эрэгтэй хүмүүс чанартай, үр өгөөжтэй оролцох боломжийг бүрдүүлэх шаардлагатай. Үүний тулд салбарын байгууллагууд нь жендэрийн хувьд тэгш оролцоог хангасан, мэдээллийн нээлттэй эргэх холбоо бүхий дотоод орчин, соёлыг бүрдүүлэх хэрэгтэй. Байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлтийг эмзэгтэй эрэгтэй хүмүүст, нийгмийн бүлгүүдэд бодитоор нийцүүлэн амьдралд нь өөрчлөлт гаргах, мөн салбарын үйл ажиллагааны үр өгөөжийг дээшлүүлэхийн тулд орон нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан цогц хэлбэрээр хэрэгжүүлэх шаардлагатай болно. Стратегийн 2-р зорилго нь зорилтуудынхаа хамтаар байгаль орчны салбарын хэмжээнд баримтлах бодлого, хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжилтийг удирдагчид (Бүлэг 1.), бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөг гардан хэрэгжүүлэгчдэд (Бүлэг 2.) чиглэгдэнэ.

Стратегийн зорилго 3. Эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүд, орон нутгуудад ногоон хөгжилд оролцох, үр ашгийг нь хүртэх илүү өргөн боломжийг нээх.

Зорилт 3.1. Байгаль орчны салбарын мэдээллийг илүү хүртээмжтэй болгох, эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүд, орон нутгуудын оролцооны чадавхийг дээшлүүлэх

Зорилт 3.2. Орон нутгийн иргэд, бүлэг нөхөрлөлүүд, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, ТББ болон олон улсын байгууллагуудыг байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээнд илүү үр дүнтэй оролцуулах

Зорилт 3.3. Эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн, нийгмийн бүлгүүдийн, орон нутгуудын хэрэгцээнд нийцсэн ногоон ажлын байрыг нэмэгдүүлэх

Тайлбар: Хот хөдөөгийн оршин суугчид, тэдний бүлэг, байгууллагуудыг ногоон хөгжлийн хөдөлгөөг хүч хэмээн үзэж байгаль орчны салбарын үйл ажиллагаанд илүү утга учиртай, үр

өгөөжтэй, оролцох боломжийг нээх шаардлагатай. Үүний тулд юуны өмнө мэдээлэл түгээх, чадавхижуулах, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхдээ орон нутаг, хүн амын бүлгүүдийн хэрэгцээ, боломжийг харгалзан үзэх хэрэгтэй. Ингэснээр ногоон хөгжилд хувь нэмэр оруулахын зэрэгцээ жендэрийн ялгаатай байдал багасч, нийгмийн тулгамдсан асуудлууд шийдэгдэж байх гарцыг нээх боломжтой. Жишээ нь уул уурхай ашиглаж буй нутгуудын эмэгтэйчүүдийг уул уурхайн нөхөн сэргээлт, газар тариалан, эко аялал жуулчлал зэрэг ажил эрхлэхийг дэмжих хэрэгтэй. Стратегийн 3-р зорилго нь зорилтуудынхаа хамтаар байгаль орчны салбарын хэмжээнд баримтлах бодлого, хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд шууд оролцож буй хүн амын хэсэг, бүлгүүд (Бүлэг 3.) болон үр шимийг нь хүртэгч нийт хүн амд (Бүлэг 4.) чиглэгдэнэ.

Дээрх стратегийн зорилгуудыг хэрэгжүүлэхдээ байгаль орчны салбарын үйл ажиллагааг орон нутгийн хөгжлийн хэрэгцээтэй уялдуулан эхний ээлжинд ногоон хөгжлийн бодлогыг дэмжин загвар болохоо зарласан Архангай, Булган, Өвөрхангай, Ховд, Хэнтий аймаг, нийслэл хотын Сүхбаатар, Сонгинохайрхан дүүргийн туршлагад суурилан өргөтгөх, нарийвчлан тохируулах боломжтой.

Байгаль орчны салбарын байгууллагууд нь жендэрийн чиглэлээр ажиллах туршлага, нөөц боломж хязгаарлагдмал учраас жендэрийн тэгш байдлыг хангах чиглэлээр ажиллаж байгаа үндэсний болон олон улсын байгууллагууд, эрдэмтэн судлаачид, иргэдийн хөдөлгөөн, санаачлагатай хамтран ажиллаж харилцан суралцана.

Стратегийн зорилгуудыг хэрэгжүүлэхэд салбар хоорондын зохицуулалт чухал учраас хөдөө аж ахуй, уул уурхай, барилга, хот тохижилт, эрүүл мэнд боловсрол зэрэг бусад салбарын байгууллагуудтай өргөн хүрээнд түншлэн, хамтран ажиллах шаардлагатай болно.

2.3. Стратегийн зорилтууд, үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэлүүд

Стратегийн зорилго 1. Байгаль орчны салбарын жендэрийн дүн шинжилгээ, төлөвлөлт хийх чадавхийг бүрдүүлэх

Энэ зорилго нь салбарын үйл ажиллагааны үр өгөөжийг дээшлүүлэхэд чиглэх бөгөөд жендэрийн стратеги хэрэгжих суурь нөхцөл болно.

Зорилт 1.1. Байгаль орчны салбарын бодлогод жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг тусгах талаар нэгдсэн ойлголттой болох

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Байгаль орчны салбарын ажилтнуудад зориулсан жендэрийн сургалтын хөтөлбөр боловсруулж батлах, ашиглах
- Жендэрийн тэгш байдлын үзэл баримтлалыг байгаль орчны бодлого хөтөлбөрт тусгах гарын авлага боловсруулах, хэрэглэх
- Бодлого, төлөвлөлт, үйл ажиллагааны жендэрийн чиг хандлагыг хянах зориулалт бүхий хяналтын хуудас боловсруулан салбарын үйл ажиллагааны бүх чиглэлд ашиглах
- Байгаль орчны бодлого, үйл ажиллагааны үр дүн, үр нөлөөг хэмжих жендэрийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг салбарын үйл ажиллагааны чиглэл бүрээр боловсруулж батлах
- Жендэрийн судалгаа, дүн шинжилгээ, жендэрийн төсвийн шаталсан сургалт явуулах
- Ногоон хөгжлийн бодлогыг жендэрийн мэдрэмжтэйгээр хэрэгжүүлэх бусад салбарын болон чиглэлийн яамдын үйл ажиллагаанд хэрэглэх жендэрийн нэгдсэн шалгуур үзүүлэлт гаргах.

Зорилт 1.2. Байгаль орчны салбарын жендэрийн дүн шинжилгээ, жендэрийн мэдрэмжтэй төлөвлөлтийг хөгжүүлэх

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Байгаль орчны салбарын жендэрийн үнэлгээг стратегийн хэрэгжилтийн үе шат бүрт хийх

- Жендэрийн статистик мэдээллийг хөгжүүлэх зааварчилгаа гаргаж, мөрдүүлэх
- Салбарын ажиллагчдын мэргэжлийн болон нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээнд жендэрийн судалгаа хийж урт хугацааны хүний нөөцийн хөгжлийн төлөвлөгөө гаргах
- Салбарын шинээр боловсруулах бодлого хөтөлбөрүүдэд жендэрийн дүн шинжилгээ хийх
- Байгаль орчны чиглэлээр (ой, ус) оюутан сургаж буй их дээд сургуулийн хөтөлбөрт нийгмийн хөгжил, жендэрийн тухай ойлголт, байгаль орчны хамгаалах, байгалийн нөөцийг хамгаалах үйл ажиллагааны нийгмийн үр нөлөөг тооцох, судлах агуулгыг оруулах
- Байгаль орчны салбарын үйл ажиллагааны нийгмийн, түүний дотор жендэрийн үр нөлөөг үйл ажиллагааны чиглэлүүдээр судлах ажлыг ТББ, иргэдийн оролцоотой хийх.

Стратегийн зорилго 2. Байгаль орчны салбарын менежментийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох

Энэхүү зорилго нь жендэрийн стратегийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг туршин хэрэгжүүлж, салбарын бодлогыг жендэрийн мэдрэмжтэй болгоход, түүний дотор хүний нөөцийг жендэрийн мэдрэмжтэй хөгжүүлэхэд чиглэгдэнэ.

Зорилт 2.1. Байгаль орчны салбарын эрх зүйн орчин, бодлого төлөвлөлтийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Байгаль орчны салбарын үйл ажиллагаанд хийсэн жендэрийн үнэлгээ, шинжилгээг бодлого төлөвлөлтөд ашиглах эрх зүйн зохицуулалт хийх
- БОНХЯ-нд жендэрийн мэргэжилтний орон тоо бий болгон ажлын байрны тодорхойлолт, үр дүнгийн гэрээг батлах
- Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн “Хөдөлмөрийн харилцаан дахь эрх тэгш байдлын баталгаа” 11-р зүйлийг байгаль орчны салбарын хүрээнд хэрэгжүүлэх зохицуулалтуудыг хийж төрийн захиргааны төв байгууллага болон салбарын бусад байгууллагуудын дотоод журамд тусгах
- Байгаль орчны салбарын үйл ажиллагаанд жендэрийн аудитын арга зүйг нэвтрүүлэх
- Байгаль орчны салбарын санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын үр ашгийн үнэлгээнд жендэрийн төсвийн үзүүлэлт оруулах
- Байгаль орчны салбарын жендэрийн төлөв байдлын илтгэлийг жил бүр гарган үр дүнг нь салбарын хэмжээнд танилцуулж, Засгийн газарт тайлагнах
- Ногоон хөгжлийн бодлогод иргэд, эмэгтэйчүүдийн болон жендэрийн асуудлаар ажилладаг ТББ-ууд илүү өргөн хүрээтэй оролцох эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх
- Байгалийн нөөцийн хамтын менежмент, ой, усны нөөцийн ашиглалттай холбоотой эрх зүйн баримт бичгүүдийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох.
- БОНХЯ нь БШУЯ-тай хамтран байгаль орчны салбарын хүний нөөцийн хэрэгцээг мэргэжлийн индекс, сургалтын хөтөлбөрүүдтэй уялдуулж, төгсөх ангийн охид хөвгүүдэд сурталчлах ажлыг зохион байгуулах

Зорилт 2.2. Байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлтөд бүх шатны хэрэгжүүлэгчдийн, түүний дотор эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Байгаль орчны ой, ус, цаг уур зэрэг бүх салбаруудад ажиллагчдын хүний нөөцийн хөгжлийн жендэрийн мэдрэмжтэй урт хугацааны хөтөлбөр гаргаж үйл ажиллагааны чиглэл тус бүрт хэрэгжүүлэх

- Бодлого боловсруулах, төлөвлөхөд (жишээ нь хүний нөөцийн сургалтын төлөвлөгөө) тухайн асуудал хариуцсан бүх шатны байгууллагад ажиллагчдын саналыг авах жендэрийн мэдрэмжтэй механизм бий болгох

- Байгаль орчны салбарын хороо, зөвлөлүүдэд ажиллагчдын дотор эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувийг хамгийн багадаа 30 хувь хүргэх боломжийг судлан зохицуулалт хийж, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах,

- Жендэрийн чиглэлээр мэргэшин суралцсан байгаль орчны чиглэлийн мэргэжилтнүүдийн судалгаа явуулж мэдээллийн сан үүсгэн, тэдний мэдлэг туршлагыг бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд үр дүнтэй ашиглах боломжийг бүрдүүлэх.

Зорилт 2.3. Байгаль орчны бодлого төлөвлөлт болон орон нутгийн хөгжлийн бодлогын жендэрийн уялдааг сайжруулах

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Орон нутгийн хөгжлийн чиг хандлага болон байгалийн нөөц, байгаль орчны хүчин зүйлүүдийн уялдааг жендэрийн мэдрэмжтэй шинжлэх ажлыг сонгосон орон нутагт олон талын оролцоотой зохион байгуулах

- Ногоон хөгжлийн бодлого, ой, ус, цөлжилттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрүүдийг орон нутгийн, эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн, хүн амын бүлгүүдийн хөгжлийн хэрэгцээнд суурилан хэрэгжүүлэх гарын авлагыг хот, хөдөөд зориулан боловсруулж орон нутгийн шийдвэр гаргагчдад түгээн ашиглуулах

- Байгаль орчны бодлого төлөвлөлтийг орон нутгийн хөгжлийн бодлогод жендэрийн мэдрэмжтэйгээр нэгтгэх аргачлал боловсруулан түгээх

Стратегийн зорилго 3. Эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүд, орон нутгуудад ногоон хөгжилд оролцох, үр ашгийг нь хүртэх илүү өргөн боломжийг нээх

Энэ зорилго нь ногоон хөгжлийн үйл ажиллагааг дэмжин оролцох өргөн хүрээний түншлэл, хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, хүмүүсийн тулгамдсан хэрэгцээг байгаль орчинд хамгийн ээлтэй арга замаар шийдэх хандлага, мэдлэг ойлгоцыг төлөвшүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх суурь болно.

Зорилт 3.1. Байгаль орчны салбарын мэдээллийг илүү хүртээмжтэй болгох, эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүд, орон нутгуудын оролцооны чадавхийг дээшлүүлэх

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжилт, гамшгаас сэргийлэх чиглэлээр эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, бүлгүүдэд зориулан гаргаж буй мэдээлэл, зааварчилгааг эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн жендэрийн үүрэг, хэрэгцээнд тохируулах, түгээх ажлыг орон нутгийн бүлгүүдийн оролцоотой хийх

- Байгаль орчны чиглэлээр ажиллаж буй ТББ-уудын үйл ажиллагааны чиглэлийг өргөжүүлэн, ногоон хөгжлийн хөтөлбөртэй уялдуулахад чиглэсэн сургалт, нөлөөллийн ажил хийх

- Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөнд олон нийтийн санал зөвлөмж авах, хэрэгжилтийг хянан олон нийтэд тайлагнах ажилд жендэрийн тэгш оролцоог хангах

- Ойн нөхөрлөлийн гишүүдийн мэргэжин суралцах чиглэлийг жендэрийн мэдрэмжтэй судлан тодорхойлох

- Гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийг барих стандарт шаардлагыг ойлгомжтой хэлбэрээр иргэдэд сурталчлан таниулах ажлыг орон нутгийн бүлгүүд, ИНБ-ын оролцоотой зохион байгуулах

- Цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулиудын хичээлүүдийн хөтөлбөр дэх экологийн боловсрол олгох мэдээллийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгон, эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн байгаль орчноо хамгаалж ирсэн ардын уламжлалаар баяжуулах.

Зорилт 3.2. Орон нутгийн иргэд, бүлэг нөхөрлөлүүд, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, ИНБ болон олон улсын байгууллагуудыг байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээнд илүү үр дүнтэй оролцуулах

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Салбарын жендэрийн стратегийг олон улсын байгууллагуудад сурталчлан танилцуулж, дэмжих чиглэлийг зөвшилцөх уулзалтыг стратегийн хэрэгжилтийн үе шат бүрт зохион байгуулах
- Хот тохижилт, ногоон байгууламжийн тухай хуулийг мэргэжилтнүүд болон олон нийтийн оролцоотой жендэрийн мэдрэмжтэйгээр боловсруулан батлуулах
- Хот суурин газрын ногоон байгууламжийн талбайг нэмэгдүүлэх зураг төслийг гаргаж, орон нутгийн төсөвт тусгуулах, хэрэгжүүлэх ажилд орон нутгийн эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, аж ахуйн нэгжүүд, ИНБ-ийн оролцоог нэмэгдүүлэх
- Сав газрын зөвлөлд эмэгтэй эрэгтэй хүмүүс, нийгмийн бүлгүүдийн төлөөллийн оролцоог ханган, байгалийн нөөцийн ашиглалтын талаар шийдвэр гаргахад оролцуулах механизмыг бий болгох
- Усны сав газрын зөвлөлийн хийх усны тогтвортой менежментийг хангахад чиглэсэн нийгэм эдийн засгийн судалгааг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох
- Байгалийн нөөцийн ашиглалт, үйлдвэрлэлийн хуримтлагдсан нөлөөлөл, байгаль орчинд учруулсан хохирлын үнэлгээнд жендэрийн мэдрэмжтэй үзүүлэлт оруулж иргэд, ТББ-ын оролцоог хангах
- Гэр хорооллын нүхэн жорлон, хөрсний бохирдлоос хамгаалах болон усны чанар, ундны усны хангамжийн асуудлыг хариуцсан байгууллагуудын хариуцлага, уялдаа холбоог орон нутгийн иргэдтэй хамтарсан тогтмол уулзалт хэлэлцүүлгүүдээр дамжуулан сайжруулах
- Байгаль орчинд ээлтэй, хүний амьдрах орчны аюулгүй байдлын шаардлага хангасан хот суурин газрын загварыг нийгмийн бүлгүүдийн оролцоотой гаргаж хэрэгжүүлэх

Зорилт 3.3. Эмэгтэй эрэгтэй хүмүүсийн, нийгмийн бүлгүүдийн, орон нутгуудын хэрэгцээнд нийцсэн ногоон ажлын байрыг нэмэгдүүлэх

Үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл:

- Хотын хог хаягдлын менежментийг сайжруулах чиглэлээр орон нутгийн иргэд, ТББ-уудыг өргөн оролцуулсан хэлэлцүүлэг хийж хог ангилах, ялгах гэх мэт чиглэлээр ногоон ажлын байр бий болгох боломжийг судлах
- Уул уурхай хөгжиж байгаа орон нутгуудад нөхөн сэргээлт, газар тариалан, хүнсний үйлдвэрлэл, эко аялал жуулчлал зэрэг чиглэлээр эмэгтэйчүүдэд зориулсан ногоон ажлын байр бий болгох
- Ойн модны үйлдвэрлэлийн шинэ техник, технологи эзэмших, хос мэргэжил эзэмшин байнгын ажил эрхлэх боломжийг эмэгтэй эрэгтэй хүмүүст тэгш бүрдүүлэх арга замыг судлах
- Малчин, тариаланч өрхийн, орон нутгийн бүлгүүдийн хэрэгцээнд нийцсэн, түүхий эдэд нь түшиглэсэн технологи нэвтрүүлэх ажлыг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох.

ГУРАВ. ЖЕНДЭРИЙН СТРАТЕГИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

3.1 Стратегийг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалт

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийг БОНХЯ удирдан зохион байгуулна. Стратегийн хэрэгжилтийг БОНХЯ-ны дэргэдэх Жендэрийн салбар зөвлөл хариуцан гүйцэтгэнэ.

Байгаль орчны асуудлаарх салбар дундын бодлого хөтөлбөр, үйл ажиллагааг зохицуулах ерөнхий чиг үүрэгтэй БОНХЯ нь бусад салбарын болон чиг үүргийн яамдын, орон нутгийн байгууллагуудын нийгмийн хөгжлийн үйл ажиллагааг жендэрийн мэдрэмжтэй хэрэгжүүлэхэд үлгэр жишээ болох, уялдуулан зохион байгуулна.

БОНХЯ-ны Жендэрийн салбар зөвлөл нь энэ стратегийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг салбарын хэмжээнд уялдуулан зохицуулах, арга зүйн дэмжлэгээр хангах, салбарын төлөвлөлт болон төсөвт тусгах, стратегийн үзэл санааг, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагч сонирхогч байгууллага, дэмжигч нарт сурталчлан таниулах, хөрөнгө санхүүжилт босгох асуудлыг хариуцна.

Ногоон хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн газар нь жендэрийн стратегийн үзэл санааг ногоон хөгжлийн бодлого төлөвлөлтөд тусгах, олон улсын болон бүс нутгийн түвшинд дэвшүүлж буй шинэ санаачлага, хөтөлбөрүүдтэй холбон уялдуулах ажлыг зохион байгуулна.

Төрийн захиргаа, удирдлагын газар нь салбарын хүний нөөцийн бодлогыг жендэрийн мэдрэмжтэй төлөвлөх, эрэгтэй, эмэгтэй албан хаагчдын ажлын бүтээмжийг дээшлүүлэх боломжтой ажиллах орчинг бүрдүүлэх үүргийг хүлээнэ.

Хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийн газар нь байгалийн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх ажилд олон нийтийн оролцоог хангах, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах төлөвлөгөөг боловсруулах хэрэгжүүлнэ.

Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар нь ой, ус, цөлжилтийн талаар төрөөс баримталж буй бодлогыг жендэрийн мэдрэмжтэй төлөвлөх, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулна.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн удирдлагын газар нь тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээний хамтын менежментийг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох ажлыг хариуцна.

Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар нь жендэрийн стратегийн хэрэгжилтийн явцад хяналт тавьж, үнэлгээ өгнө. Жендэрийн аудитын арга зүйг боловсруулах, байгаль орчны салбарын хэмжээнд жендэрийн аудитыг нэвтрүүлэх ажлыг хийж, жендэрийн статистик мэдээллийн санг байгаль орчны салбарын статистик мэдээллийн сантай уялдуулах, нээлттэй байдлыг хангах, судалгаа, жендэрийн дүн шинжилгээний үр дүнг бодлого боловсруулахад ашиглах ажлыг зохион байгуулна.

Хэвлэл мэдээллийн алба нь байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийг хэрэгжүүлэх үйл явц, үр дүнг олон нийт, оролцогч талуудад сурталчлах ажлыг зохион байгуулна.

Тиймээс 2014-2030 онуудад 3 үе шаттайгаар хэрэгжих энэхүү жендэрийн стратеги нь байгаль орчны салбарын аль нэг чиглэлийн үйл ажиллагаагаар үл хязгаарлагдахын зэрэгцээ хэрэгжилтийн 2-р үе шат буюу 2017-2020 онд туршилт хийх 5 аймаг, 2 дүүрэг өөрсдийн нөхцөл байдал, хэрэгцээнд тохируулан ашиглаж болохоор уян хатан байх ёстой.

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийг 2030 он хүртэл гурван үе шатаар хэрэгжүүлнэ.

I үе шат: 2014-2016

Байгаль орчны салбарын жендэрийн бодлого, төлөвлөлт хийх институцийн дотоод чадавхи бүрдэх

Салбарын болон байгууллагын дотоод зохицуулалт, эрх зүйн орчин бүрдэх, жендэрийн мэдлэг олгон, мэдээлэл түгээх, хүний нөөц бүрдэх, шалгуур үзүүлэлтүүд гарах, сонгосон асуудлаар бодлого хэрэгжилтэнд нь жендэрийн үнэлгээ хийх, хяналтын хуудас гарна.

Стратегийн эхний үе шат нь Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх Засгийн газрын дунд хугацааны стратегийн үр дүнтэй уялдана.

II үе шат: 2017-2020

Байгаль орчны салбарын үйлчилгээ жендэрийн мэдрэмжтэй болж, орон нутагт жендэрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх чадавхи бүрдэх

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн бодлогыг жендэрийн мэдрэмжтэй болгох туршилтын төслийг Архангай, Булган, Өвөрхангай, Ховд, Хэнтий аймгийг, Нийслэлийн Сонгинохайрхан, Сүхбаатар дүүргийг сонгон хэрэгжүүлж, Байгаль орчны салбарын бүх чиглэлийн үйл ажиллагаанд жендэрийн үр нөлөөний үнэлгээ хийх шалгуур үзүүлэлтүүд боловсруулагдан туршилтын аймеууддаа

хэрэглэгдэж, орон нутгийн хөгжлийн бодлогыг байгаль орчны жендэрийн мэдрэмжтэй бодлоготой уялдахад чиглэгдсэн зохицуулалтууд хийгдэнэ.

Хоёрдугаар үе шат нь Ногоон хөгжлийн үзэл баримтлал, Ногоон хөгжлийн дунд хугацааны хөтөлбөртэй уялдана.

III үе шат: 2021-2030

Байгаль орчны салбарын бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилт жендэрийн бүрэн мэдрэмжтэй болж, салбар хоорондын жендэрийн бодлого, хэрэгжилтийн зохицуулалтын механизм бүрдэх

Байгаль орчны салбарт жендэрийн аудитын тогтолцоо бий болох, байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийн туршлага бусад салбаруудад түгээн дэлгэрэх, сонгосон 5 аймаг, нийслэлийн 2 дүүрэгт хийгдсэн туршилтын үйл ажиллагааг үндэсний хэмжээнд түгээн хэрэгжүүлнэ.

Гуравдугаар үе шат нь Ногоон хөгжлийн үзэл баримтлал, тогтвортой хөгжлийн үзүүлэлтүүдтэй уялдан үнэлэгдэнэ.

3.2. Стратегийн санхүүжилт

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө санхүүгийн нөөцийг стратегийг хэрэгжүүлэх үе шатуудтай уялдуулан төлөвлөнө.

Стратегийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгө санхүүгийн эх үүсвэрийг дараах эх үүсвэрүүдээс хангана. Үүнд:

- Улс, орон нутгийн төсвийн хөрөнгө

- Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчид, хандивлагчдын тусламж, төсөл хөтөлбөр.

Байгаль орчны салбарт дэмжлэг үзүүлдэг гадаад, дотоодын хандивлагч байгууллагуудын хэмжээнд БОНХЯ-ны жендэрийн салбар зөвлөлөөс жил бүр уулзалт зохион байгуулж, БОНХЯ болон салбарын хэмжээнд хэрэгжүүлэхээр тохирсон болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй төсөл, хөтөлбөр, дэмжлэгийнхээ хамгийн багадаа гурван хувийг жендэрийн стратегийн үйл ажиллагаанд зарцуулах талаар зөвшилцөж баталгаажуулна.

3.3 Стратегийн хэрэгжилтийн мониторинг үнэлгээ, тайлагналт

Мониторинг үнэлгээний зорилго нь үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хангуулах, үр дүнд хүрэх явцад гарсан ололт амжилт, ахиц дэвшилт, хүндэл бэрхшээл, алдаа дутагдалтай асуудлуудыг тодорхойлох, тодорхой нөхцөл байдалтай уялдуулан стратегийн төлөвлөгөөнд зохицуулалт хийх талаар санал, дүгнэлт гаргахад чиглэгдэнэ.

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегит тодорхойлсон зорилгын хэрэгжилтийн явцад үнэлгээ хийж, үр дүнг үнэлэх үе шатууд:

Нэгдүгээр үе шат: Стратегийн хэрэгжилтийн эхний үе шатны үнэлгээ

(Хугацаа 2017 оны 1 сар)

Хоёрдугаар үе шат: Дунд хугацааны үнэлгээ

(Хугацаа 2021 оны 1 сар)

Гуравдугаар үе шат: Төгсгөлийн үнэлгээ

(Хугацаа 2030 оны 12 сар)

БОНХЯ-ны жендэрийн салбар зөвлөл нь стратегит тусгасан үйл ажиллагааны явц, хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг үнэлж, жил бүрийн тайландаа тусгана. Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийн үр дүнг үнэлэх үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүд нь байгаль орчны статистик мэдээлэл,

байгаль орчны үзүүлэлтүүдийн нэг хэсэг байх ба энэ стратегийг хэрэгжүүлэх удирдлагын бүрэлдэхүүн хэсэг болно.

Стратегийн үр дүн, нөлөөг үнэлэх үе шатууд тус бүрт “Байгаль орчны салбарын жендэрийн үнэлгээ”-г хийнэ. Тус үнэлгээг БОНХЯ-ны жендэрийн салбар зөвлөл нь өөрийн гишүүдээс эсвэл бие даасан жендэрийн зөвлөхүүдээр хийлгэж болно.

“Байгаль орчны салбарын жендэрийн үнэлгээ”- хийхэд стратегийг үнэлэх үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүдээс (Хавсралт 2) гадна нийгмийн үр нөлөө, эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн амьдралын чанарыг үнэлэхэд олон улсын түвшинд хэрэглэж байгаа дараах шалгуур үзүүлэлтүүд болон эрүүл мэндийн нэмэлт болгон хэрэглэх шаардлагатай. Эдгээр шалгуур үзүүлэлтүүд нь байгаль орчны салбарын жендэрийн бодит төлөв байдлыг үнэлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

Нэмэлт үзүүлэлтүүд:

- Баталгаатай ундны усаар хангагдсан хүн амын эзлэх хувь, жилээр
- Хот суурин газрын нэг хүнд ноогдох усны хангамж (литр/хоног/нэг хүн), жилээр
- Хөдөөгийн нэг хүнд ноогдох ундны боллон эрүүл ахуйн хэрэгцээний усны хэрэглээ (литр/хоног/нэг хүн)
- Байгаль орчны салбарын мэдээллийг үйл ажиллагаандаа ашиглаж, амжилттай хэрэгжүүлсэн бүлгүүдийн дундаж тоо, бүсээр, аймгаар

Олон нийт болон хамтрагч нарт стратегийн хэрэгжилтийг тайлагнах, мэдээлэх ажлыг БОНХЯ-ны хэвлэл мэдээллийн алба зохион байгуулна.

Стратегийн хэрэгжилтийн явц, үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг яамны түвшинд газар, хэлтсийн дарга нар, аймаг, нийслэлийн түвшинд байгаль орчны асуудал хариуцсан газрын дарга нар яамны жендэрийн салбар зөвлөлд болон орон нутгийн удирдлагуудад жил бүрийн эцэст мэдээлж, тайлагнаж байна.

3.4. Хамтын ажиллагаа

Байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегит тусгагдсан зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд БОНХЯ-ны жендэрийн салбар зөвлөл, байгаль орчны салбарын байгууллагууд, холбогдох яамд, агентлагууд, аймаг, нийслэлийн засаг захиргаад, төрийн бус болон хувийн хэвшил, олон улсын байгууллагууд хууль тогтоомжийн хүрээнд оролцож, хамтран ажиллах нь нээлттэй байна.

УИХ-ын Байгаль орчин, хүнс, хөдөө ж ахуйн байнгын хороо байгаль орчны асуудлаарх эрх зүйн орчинг сайжруулах, шинээр батлах хууль, тогтоомжийг энэ жендэрийн стратегийн үзэл баримтлал, хандлагатай уялдуулна.

Жендэрийн үндэсний хороо үндэсний хэмжээнд жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах асуудлыг зохицуулдаг үүргийнхээ хүрээнд байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэн, салбар хоорондын жендэрийн асуудлыг уялдуулан, сайн туршлагыг түгээж ажиллана.

Аймаг, нийслэлийн засаг захиргаа орон нутгийн хөгжлийн бодлогод байгаль орчны асуудлыг тусгахдаа жендэрийн стратегийн үзэл санааг нэгтгэх ажлыг хариуцан зохион байгуулна.

Боловсрол шинжлэх ухааны яам байгаль орчны асуудлаарх иргэдийн боловсролыг дээшлүүлэх, боловсон хүчнийг бэлтгэх хөтөлбөрүүдийг боловсруулж батлахдаа жендэрийн стратегийн зорилтуудыг анхааран үзнэ.

НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр 2016 он хүртэлх Монгол улсын засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлэх хөтөлбөртөө тусламжийн үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэлийг байгалийн нөөцийн менежментийн тогтвортой байдал, уур амьсгалын өөрчлөлтөд экосистем ба эмзэг бүлгийнхний дасан зохицох чадавхийг сайжруулахдаа жендэрийн дүн шинжилгээнд суурилан байгаль орчны бодлого, стратегит

жендэрийн тэгш байдлыг тусгана гэж заасан. Энэ хүрээнд НҮБХХ-тэй стратегийн 2-р зорилгыг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллана.

Швейцарийн Хөгжлийн агентлаг 2016 он хүртэлх Монгол улсад хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны стратегитаа жендэрийн тэгш байдалд гарсан ололт, амжилт, ахиц дэвшлийг онцлоно гэж заасан бөгөөд хөгжлийн туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэх үндсэн нэг чиглэл нь жендэрийн тэгш байдал гэж үзсэн нь байгаль орчны салбарын жендэрийн стратегийн зорилт тэд дундаа 3-р зорилгыг хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны суурь болно.

Германы хамтын ажиллагааны хөтөлбөр БОНХЯ-тай хамтран хэрэгжүүлж буй “Биологийн олон янз байдал ба уур амьсгалын өөрчлөлтөнд ойн гол экосистемүүдийн дасан зохицох нь” хөтөлбөрийн хүрээндээ байгаль орчны салбарын жендэрийн асуудлыг тусгасан нь стратегийг хэрэгжүүлэх, үр нөлөөг үнэлэх судалгааны ажилд техникийн дэмжлэг үзүүлэх нөхцлийг бүрдүүлж байна.

Эрдэм шинжилгээний байгууллагууд стратегийн жендэрийн судалгаа шинжилгээний ажлыг хийхэд мэргэжил арга зүйн дэмжлэгээр хангана.

Иргэний нийгэм, хэвлэл мэдээлэл, төрийн бус байгууллагууд олон нийтийн оролцоог хангах, стратегийн хэрэгжилтэнд гол оролцогч байна.